

המגילה - הלל של פורים

א. ערכין י ב

פורים דאיכא ניסא לימא! אמר רבי יצחק: לפי שאין אומרים שירה על נס שבחוצה לארץ. מתקיף לה רב נחמן בר יצחק: והרי יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ הוא, ואמרין הלל! כדתניא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ - הוכשרו כל הארצות לומר שירה, משנכנסו לארץ - לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה. רב נחמן אמר: קרייתה זו היא הלילא. רבא אמר: בשלמא התם, הללו עבדי ה' - ולא עבדי פרעה, הכא הללו עבדי ה' - ולא עבדי אחשוורוש? אכתי עבדי אחשוורוש אנו. ור"נ דאמר: קרייתה זו היא הלילא, התניא: משנכנסו לארץ - לא הוכשרו כל ארצות לומר שירה! כיון שגלו חזרו להיתירן הראשון.

מהרש"א - חידושי אגדות

שם אין אומרים שירה על נס שבח"ל כו'. יש לתת טעם בזה לפי שכשנכנסו לא"י נתקדשה והקב"ה נקרא אלהי ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד כמ"ש הרמב"ן פרשת נצבים ע"ש והנס שם על ידו ולא ע"פ שליח וראוי לומר עליו הלל משא"כ נס שבח"ל שנעשה ע"פ שליח או ע"י מלאך ורב נחמן דסבר לקמן כיון שגלו חזרו להיתירן הראשון היינו משום דודאי כשישראל על אדמתן אין השכינה שורה אלא בא"י במקום קדושה ואין לומר שירה אלא על נס שבא"י אבל כשגלו הרי גם שכינה עמהם בח"ל כדאמרין עמו אנכי בצרה ויש לומר הלל גם על נס שבח"ל ובפורים קרייתא זו הלילה וק"ל:

ב. רי"ף | מסכת מגילה דף ד עמוד א

מאי דרוש א"ר חייא בר אבא א"ר יהושע בן קרחה ק"ו ומה מעבדות לחירות אומרים שירה ממות לחיים לא כ"ש אם כן הלילא נמי נימא א"ר יצחק לפי שאין אומרים שירה על נס הנעשה בחו"ל מתקיף לה רב נחמן והרי יציאת מצרים דנס העשוי בחו"ל הוא וקאמרי הלילא התם כדתניא עד שלא באו לארץ ישראל הוכשרו כל הארצות לומר בהן שירה משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר בהן שירה ר"נ אמר קריאתה זו היא הלילא מתקיף לה רבא מי דמי בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה הכא מאי נימא הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש אכתי עבדי אחשוורוש אנו הלכך לא אמרין הלילא בפורים:

הר"ן על הרי"ף

מתקיף לה רבא. למאי דאמרין אי הכי הלילא נמי לימא:

ג. שו"ע או"ח | סימן תרצג

[סעיף ג] ^(א) ^(ב) אין קורין בו הלל, ואין נופלים על פניהם. הגה: וא"א למנצח ואל ארך אפים (מנהגים וב"י בשם תוספות).

מגן אברהם

(ב) ^(א) אין קורין בו הלל. דבשלמא ביציאת מצרים אמרי' הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה אבל הכא אכתי עבדי אחשוורוש אנו: שחרית משכימין לבה"כ ואין לחלוץ התפילין עד אחר קריאת המגיל' [מט"מ מנהגים]:

פרי מגדים - אשל אברהם

[ב] אין. עיין מ"א. ובגמרא [מגילה יד, א] יש ג' טעמים, והב"י [ד"ה] ומ"ש ואין קורין] השמיט טעם דאין אומרים הלל על נס שבחוץ לארץ, והביא ב' טעמים. והמ"א השמיט דרב נחמן, דרבא בתרא, כוותיה נקטינן, ונפקא מינה היכא שאין מגילה, או ט"ו בשבת על כרחך הטעם עבדי כו'. ומיהו י"ל לא פלוג. ומשמע על נס בחוץ לארץ רשאי לומר הלל, דרב נחמן ורבא רבים ובתראי. ומה שכתב המ"א דחולץ אחר המגילה צריך להמתין עד אחר ובה לציון, אלא במי שהתפלל כבר ועתה שומע מגילה אין חולץ תפילין עד לאחר המגילה:

ד. רמב"ם | מגילה וחנוכה פרק ג

[הלכה ו] ולא הלל של חנוכה בלבד הוא שמדברי סופרים אלא קריאת ההלל לעולם מדברי סופרים בכל הימים שגומרין בהן את ההלל, ושמונה עשר יום בשנה מצוה לגמור בהן את ההלל, ואלו הן: שמונת ימי החג, ושמונת ימי חנוכה, וראשון של פסח ויום עצרת, אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה, ולא תקנו הלל בפורים שקריאת המגילה היא ההלל.

ד. פסחים קיז, א

תנו רבנן: הלל זה מי אמרו? רבי אליעזר אומר: משה וישראל אמרוהו בשעה שעמדו על הים, הם אמרו לא לנו ה' לא לנו, משיבה רוח הקודש ואמרה להן למעני למעני אעשה. רבי יהודה אומר: יהושע וישראל אמרוהו בשעה שעמדו עליהן מלכי כנען, הם אמרו, לא לנו ומשיבה וכו'. רבי אליעזר המודעי אומר: דבורה וברק אמרוהו בשעה שעמד עליהם סיסרא. הם אמרו: לא לנו ורוח הקודש משיבה ואומרת להם למעני למעני אעשה. רבי אליעזר בן עזריה אומר: חזקיה וסייעתו אמרוהו, בשעה שעמד עליהם סנחריב. הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו', רבי עקיבא אומר: חנניה מישאל ועזריה אמרוהו בשעה שעמד עליהם נבוכדנצר הרשע, הם אמרו לא לנו ומשיבה וכו'. רבי יוסי הגלילי אומר: מרדכי ואסתר אמרוהו בשעה שעמד עליהם המן הרשע, הם אמרו: לא לנו ומשיבה וכו'. וחכמים אומרים: נביאים שביניהן תיקנו להם לישראל שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק, ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהם לישראל, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן.

ה. בית הבחירה (מאירי) | מגילה דף יד עמוד א

דבר ידוע הוא שאין אומרי' הלל בפורים אבל טעם מניעתו נחלקו עליו בגמ' והוא שאחד מהם אמר שקריאתה זו היא הלולא ונראה לי לטעם זה שאם היה במקום שאין לו מגלה שקורא את ההלל שהרי לא נמנעה קריאתו אלא מפני שקריאת המגלה במקומו ומ"מ טעם אחר נאמר בה בגמרא והוא מפני שעדיין עבדי אחשוורוש היו ולא יצאו מעבדות לחירות ואין לשון עבדי י"י נופל אלא בנס שאפשר לומר בו עבדי י"י לבד כגון נס של מצרים עבדי י"י ולא עבדי פרעה אבל בזו עדיין עבדי אחשוורוש היו ולטעם זה אף מי שאין בידו מגלה אינו קורא את ההלל וראשון נראה יותר ומ"מ מה שאמרו עד שלא נכנסו לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה משנכנסו לארץ נפסלו כל הארצות מלומר שירה דוקא בעוד שהארץ בקיומה אבל מאחר שגלו חזרו להיתירן הראשון:

ו. מגילה יח, ב

היה כותבה, דורשה, ומגיהה, אם כוון לבו יצא וכו'. היכי דמי? אי דקא מסדר פסוקא פסוקא וכתב לה - כי כוון לבו מאי הוי? על פה הוא! אלא דכתב פסוקא פסוקא וקרי ליה. ומי יצא? והאמר רבי חלבו אמר רב חמא בר גוריא אמר רב: הלכה כדברי האומר כולה. ואפילו למאן דאמר מאיש יהודי צריכה שתהא כתובה כולה! - אלא, דמנחה מגילה קמיה וקרי לה מינה פסוקא פסוקא, וכתב לה. לימא מסייע ליה לרבה בר בר חנה, דאמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב. - דלמא דאתרמי ליה אתרומיי. גופא, אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: אסור לכתוב אות אחת שלא מן הכתב. מיתבי, אמר רבי שמעון בן אלעזר: מעשה ברבי מאיר שהלך לעבר שנה בעסיא, ולא היה שם מגילה, וכתבה מלבו וקראה. אמר רבי אבהו: שאני רבי מאיר דמקיים ביה ועפעפיך יישרו נגדך. אמר ליה רמי בר חמא לרבי ירמיה מדפתי: מאי ועפעפיך יישרו נגדך? אמר לו: אלו דברי תורה, דכתיב בהו התעיף עיניך בו ואינו, ואפילו הכי - מיושרין הן אצל רבי מאיר.

ז. שערי תשובה | סימן תרצג

[ג] אין קורין בו הלל. וכת' בר"י בשם המאירי דלהך טעמא דאמרי בש"ס משום דקריאתה זו הילולא אם אין לו מגילה לקרות בה יאמר הלל כו' והבר"י כת' כיון דרבא אמר טעמא משום דאכתי עבדי אחשוורוש אן כו' לא יאמר הלל כלל והלכה כרבא דהוא בתרא וגם לגירסת הרי"ף הרא"ש והר"ן מתקיף לה רבא כו' משמע דהלכתא כוותיה דהא לא אותיבו עליה ולכן סתמו הפוסקים ומשמע דלעולם לא יאמר הלל ע"ש אך במח"ב הביא דבה"ג ורמב"ם כתבו ג"כ הטעם דקריאתה זו הילולא וכדמשמע מהמאירי ויהיב טעמא משום דמיסתבר להו טעמא דר"נ כו' עיין שם ולפ"ז חזר הדין דמי שאין לו מגילה יאמר הלל אך לענ"ד דעיקר כוונת הש"ס על עיקר התקנה אבל אחרי שלא נתקן הלל בפורים משום דקריאתה כו' ממילא שאין מקום לקרות הלל מה שלא תיקונוהו חז"ל לאומרה היום ולענ"ד דאעפ"כ כשאין לו מגילה לקרות יש לו לקרות הלל בלא ברכה שלפניו ושלאחריו כקורא בתהלים ושפיר דמי ואף אם יש לו חומש שקורא בו מגילה לעצמו מכל מקום הרוצה לקרות גם הלל בלא ברכה לא הפסיד דאפשר דעדיף אמירת הלל שלא נתקן שיהיה בכשרות קצת כס"ת משא"כ קריאת המגילה שעיקר תקנתה להיות כתובה כתיקנה ולכן יוצא ידי שניהם:

ח. לבוש | אורח חיים סימן תרצג

[סעיף ג] ואין אומרים הלל בפורים, אף על גב שהוא יום שנעשה בו נס ובכל יום שנעשה בו נס תקנו לומר הלל, שאני נס דפורים שלא נגאלו אלא ממות לחיים ולא משיעבוד אחשוורוש שהרי עדיין נשאר משועבדים לאחשוורוש, ואם כן איך יאמרו הללו עבדי ה' וגו', דמשמעו עבדי ה' ולא עבדי מלך אחר, ועדיין הם עבדי אחשוורוש: * הג"ה ועיין לעיל סימן ת"צ סעיף ד' וסימן תקפ"ד סעיף א': ועוד שקריאת המגילה הוא כמו שירה ועומדת במקום קריאת ההלל שאינו אלא שיר ושבח על הנס, הכי נמי המגילה אין לך שיר גדול ממנו שמפרסמין הנס לשבח לשם יתברך שהצילנו.

ט. מגילה יד, א

תנו רבנן: ארבעים ושמונה נביאים ושבע נביאות נתנבאו להם לישראל, ולא פחתו ולא הותירו על מה שכתוב בתורה, חוץ ממקרא מגילה. מאי דרוש? אמר רבי חייא בר אבין אמר רבי יהושע בן קרחה: ומה מעבדות לחירות אמרינן שירה - ממיתה לחיים לא כל שכן? - אי הכי הלל נמי

נימא! - לפי שאין אומרים הלל על נס שבחוצה לארץ. - יציאת מצרים דנס שבחוצה לארץ, היכי אמרינן שירה? - כדתניא: עד שלא נכנסו ישראל לארץ הוכשרו כל ארצות לומר שירה. משנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה. רב נחמן אמר: קרייתא זו הלילא, רבא אמר: בשלמא התם הללו עבדי ה' - ולא עבדי פרעה, אלא הכא - הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשוורוש? אכתי עבדי אחשוורוש אן. - בין לרבא בין לרב נחמן קשיא: והא תניא, משנכנסו לארץ לא הוכשרו כל הארצות לומר שירה, כיון שגלו - חזרו להכשירן הראשון.

י. שו"ת חתם סופר | חלק א (אורח חיים) סימן קצב

שלום ושמחת פורים ליי"נ הרב המופלג החרוץ כבוד ה' מכובד בתורתו מוהר"ר יודא אסאד נ"י:

הגיעני דבר בעטו בעתו מה טוב, שנתעורר ע"ד הרב המאירי בחי' מגלה פ"ק שכתב במגלה י"ד ע"א קריאתה זו הילולא, אי לית לי' מגלה קורא הלל בפורים, ותמה שלא חשו לו הפוסקים. ותו, אי כדבריו מ"ט כתב ר' מאיר מגילה מלבו שם י"ח ע"ב, ולא יצא ידי חובתו בקריאת הלל במקום מגלה, אלו דברי מעלתו. בספר ברכי יוסף סי' תרצ"ג ס"ד מייתי דברי הרב המאירי הנ"ל, וכתב עליו, שלא חשו לו הפוסקים דהלכתא כרבא שהוא בתרא דלא שייך הללו עבדי ה' דאכתי עבדי אחשוורוש אן, ועוד, דהרי"ף והרא"ש גרסי מתקיף לי' רבא ולא נתיישבה קושיית רבא והלכתא כוותיה, אלו דבריו ז"ל:

... ומה שהקשה מעלתו מאי טעמא לא נפיק ידי חובתו בקריאת הלל במקום מקרא מגלה, נראה לפענ"ד דלא בנקל הותר לקרות הלל במקום מגלה אפילו לרבנ"י, אלא אם אי אפשר בענין אחר כגון דלית לו מגלה כלל ואי אפשר לכותבו בשום אופן, דאלת"ה פורים שחל בשבת מ"ט לא יקראו הלל ויצאו בו י"ח בימוי עכ"פ, ותו אם אנשי כנסת הגדולה מ"ט תקנו קריאה במקום הילולא ולא תקנו הלל והלא קשה היה בעיניהם מעיקרא מדכתיב שלשים ולא רבעים עד שמצאו רמז דוחק מהתורה [כמגילה ז' ע"א], והטעם לקושי' הזו נ"ל משום שאין להוסיף זכירות שם עמלק וזרעו בתורה ברבים בכל שנה ושנה וע"כ גם לרבנ"י קריאתה עדיף מהלל משום (התם) [דהתם] ביציאת מצרים אסיק ובא ולא הוזכר זה הנס כלל, ע"כ נדחקו אנשי כנסת הגדולה למצוא לכתוב מגלה, ובשבת טוב להקדים קודם זמנה מלקרות הלל, וה"ה לכתוב אפילו בעל פה ואם עפעפיו יישירו נגדו מלקרות הלל, ולא אמרו המאירי אלא באי אפשר כלל בשום אופן אז יקרא הלל, ומ"מ לית הלכתא כוותיה כנ"ל:

יא. שו"ע או"ח | סימן תרצ

[סעיף ו] הקורא את המגילה למפרע, לא יצא; קרא פסוק א' ודילג השני וקרא שלישי ואח"כ חזר וקרא השני, לא יצא. מפני שקרא למפרע פסוק אחד; אלא כיצד יעשה, מתחיל מפסוק שני ששכח, וקורא על הסדר.

יב. מגן אברהם | סימן תרצ

יז (פמ"ג) הכל בנשימה א'. לא יפסיק רק כדי נשימה אפי' בין פסוק לפסוק שצריך לקרות' כאגרת (מט"מ) (ד"מ טור) כשיאמר בלילה ההוא נדדה יגביה קולו כי שם עיקר הנס (מהרי"ל ד"מ), כשיאמר האגרת הזאת יענע המגילה (מט"מ):